

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ:

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ — ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1933

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46^Α
ΑΘΗΝΑΙ

Ε. Π. Α. της Κ. ε. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Η ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ (*)

11. Ἡ Ἀκαδημία καὶ ἡ Γραμματικὴ τῆς

Ἴσως ν' ἀπορήση κανεὶς πῶς με ἀφορμὴ ἕναν Κανονισμό γιὰ τὴν ὀρθογραφία γίνεται τόσο διεξόδικος λόγος γιὰ μιὰ ἀνέκδοτη ἀκόμη Γραμματικὴ καὶ τὸν τρόπο πού ἐτοιμάζεται. Ἀλλὰ καθὼς δείχτηκε, δὲν μποροῦμε νὰ νιώσωμε τὴν ὀρθογραφία μιᾶς γλώσσας χωρὶς βάση γραμματικὴ, καὶ αὐτὴ, ἤδη χαραγμένη στὸ λιγιστένο Διάγραμμα τῆς Ἀκαδημίας, καθρεφτίζει ὄχι μόνο τὸ γραμματικὸ τῆς ἰδανικὸ ἀλλὰ καὶ δλόκληρο γλωσσολογικὸ πρόγραμμα στὶς μεγάλες του γραμμές, πού παίρνει μάλιστα στὶς μέρες μας μεγαλύτερη ἐπικαιρότητα με τὴν ἀνάλογη σχολικὴ πολιτικὴ πού ζητεῖ νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σημερινὸ Ὑπουργεῖο. Ἀκόμη καὶ μερικὲς ἀντιθέσεις καὶ ἀντιφάσεις γραμματικὲς πού μνημονεύονται, εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ νὰ δείχτῃ πῶς στὴ Γραμματικὴ τῆς Ἀκαδημίας καθρεφτίστηκε μοιραῖα ἡ ἀνομοιογένεια τῆς Ἐπιτροπῆς πού ἀνάλαβε νὰ τὸ συντάξῃ καὶ ἀκόμη πλατύτερα ἡ σύνθεσις τῆς Ἀκαδημίας.

Ἔτσι ὅμως δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ λείψῃ καὶ κάποια γενικώτερη κριτικὴ τῆς τελευταίας, πού μαρτυρεῖ ὡστόσο τὴ σημασία πού δίνω στὸ νεοσύστατο ἀνώτατο ἴδρυμα. Με τὸ ἐνδιαφέρον πού παρακολουθοῦν τὰ βήματά του πλατιοὶ κοινωνικοὶ κύκλοι καὶ τὸ κύρος πού μπορεῖ ν' ἀποχτήσῃ, θὰ εἶναι δυνατὸ νὰ βοηθήσῃ πολλὰ τὴν πνευματικὴ προκοπὴ τοῦ τόπου. Γι' αὐτὸ ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ δοθῇ ἐξαρχῆς πολλὴ προσοχὴ ὥστε νὰ μὴ γίνωνται βαριὰ λάθη. Καὶ ὁ ἔγκαιρος φωτισμὸς θὰ εἶναι ἴσως δυνατὸ νὰ τὰ προλάβῃ.

Ὅσο γιὰ μένα παρακολούθησα τὴν ἴδρυσις τῆς Ἀκαδημίας με κάποιο σκεπτικισμό. Εἶχα στὸ νοῦ μου ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος τὴ φτώ-

χεια τῆς ἐπιστημονικῆς μας ζωῆς καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸ περιστατικὸ πῶς ὁ ἑλληνικὸς ἀτομισμὸς, με τὰ καλὰ του καὶ με τὰ στραβά του, πού τόσο μᾶς ζημιώνουν στὴν κρατικὴ μας ζωὴ, ἄφησε ὡς τώρα καὶ στὸ ἐπιστημονικὸ ἐπίπεδο νὰ ξεχωρίσουν καὶ νὰ δημιουργήσουν ἄτομα μονωμένα, χωρὶς ποτὲ νὰ εἶναι δυνατὸ νὰ πετύχῃ, ἀκόμη καὶ με τ' ἄτομα αὐτά, μιὰ ὀργανωμένη, συνολικώτερη, συνεργασία καὶ δράσις, πού ἀπαιτεῖ ὀρισμένες ἀρετὲς γιὰ ὀμαδικὴ συνεννόηση, παράλληλη ἔμμονη προσπάθεια καὶ ἀφοσίωσις ὅσον ἕνα ἀπρόσωπο ὀπερατομικὸ ἔργο. Καὶ εἶναι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τόσο εὐκολο, πῶς ἀπὸ ὀμαδικὲς ἐργασίες νὰ καταστραφῇ καὶ τὸ καλὸ πού θὰ μπορούσαν ὀρισμένα ἄτομα νὰ προσφέρουν καὶ νὰ σήσῃ τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης μέσα σὲ πολυμελεῖς ἐπιτροπές, ὅταν μάλιστα αὐτὲς εἶναι μεγαλῶνυμες καὶ φανταχτερές. Ἔτσι λ. χ. καὶ με τὴ σύνταξιν τοῦ παλίου Ἱστορικοῦ λεγόμενου Λεξικοῦ, ὅ,τι ἀπότυχε ἢ δὲν πέτυχε, ἔλεγα, μιὰ φορὰ γιὰ λόγους τόσο ἀλληλεπιδέτους με τὴ νεοελληνικὴ ψυχολογία καὶ τὴν ὀργανωτικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ μας ἐπάρκεια, δὲν μπορούσε νὰ δικαιώσῃ μεγαλύτερη αἰσιοδοξία τῇ στιγμῇ πού θὰ τὸ ἐπαιρνε ἡ Ἀκαδημία. Πρόσωπα καὶ πράγματα θὰ ἔμεναν τὰ ἴδια, ἀφοῦ εἴμαστε πάντα ἐμεῖς καὶ ἐμεῖς, καὶ τὸ μόνο πού θ' ἄλλαζε θὰ ἦταν τὰ ἐξωτερικὰ πλαίσια καὶ τὰ ὀνόματα, ἀφοῦ τὸ Γραφεῖο τοῦ Λεξικοῦ θὰ γινόνταν τώρα ἐξάρτημα μιᾶς Ἀκαδημίας καὶ οἱ συνεργάτες του θ' ἄλλαζαν ἴσως τίτλο. Ὅσο γιὰ τὰ χρηματικὰ μέσα, πού θὰ μπορούσαν τώρα νὰ εἶναι ἀφθονώτερα, εἶναι βέβαια καὶ αὐτὰ σὰ *nervus regum* σπουδαῖος συντελεστής, ἀλλὰ δὲν εἶχα τὴν ἀπλοϊκότητα νὰ πιστεύω, πῶς αὐτὰ εἶναι τὸ πρῶτο οὔτε τὸ δεῦτερο ἔμπόδιο γιὰ νὰ χαράξωμε φωτεινὰ καὶ ὀρθὰ τὸ δρόμο πρὸς ἕνα σημαντικὸ ἔργο.

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

Δὲν παρακολούθησα τὴν ἄλλη δράση τῆς Ἀκαδημίας ὡς τώρα, οὔτε καὶ θὰ ἦμουν γιὰ ὄλα εἰδικός. Ὅ,τι ὅμως βλέπω νὰ γίνεται μὲ τὴ σύνταξη τῆς Γραμματικῆς τῆς, ὅπου μπορῶ εὐκολὰ νὰ ἔχω γνώμη, μὲ δυναμώνει στὴν παλιά μου ἐπιφυλαχτικότητα. Ἡ γραμματικὴ δράση τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἔπως ἀρχίζει νὰ φανερώνεται, δὲν εἶναι καθόλου εὐδαίμων, καὶ ἀπ' ὅ,τι φάνηκε ἤδη ἀπὸ τὸ δημοσιευμένο Διάγραμμα καὶ ἀπ' ὅσα ἄλλα φτάνουν στὴ δημοσιότητα, ἡ Γραμματικὴ πού θὰ μᾶς χαριστῆ φαίνεται τὸ πιδὸ ἀπροσδόκητο πού θὰ μπορούσαμε νὰ περιμένωμε στίς μέρες μᾶς ἀπὸ σωματεῖο ἀνώτατο τῆς περιωπῆς μιᾶς Ἀκαδημίας. Στὸ σωτήριο χρόνον 1933, μιὰ Μειχτὴ Γραμματικὴ σὰν αὐτὴ πού τόλμησε νὰ φανταστῆ πὼς μπορεῖ νὰ προσφέρῃ στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία, χωρὶς πολλὰ μέλη τῆς νὰ εἶναι κὰν κατατοπισμένα γιὰ τὸ τί πρόκειται καὶ μπορεῖ νὰ ἐπιδιωχτῆ μὲ αὐτὴ, εἶναι πολὺ χειρότερη ἀπὸ τὴ Γραμματικὴ τῆς Μειχτῆς γλώσσας πού ζήτησαν κάποτε ὁ Χατζιδάκις καὶ ἄλλοι πολλοί, καὶ πού μιλοῦν οἱ Ἀθηναῖοι γραμματικογράφοι τοῦ 1931⁽⁵³⁾.

Ἦξεραν τουλάχιστον ἐκεῖνοι τί ἤθελαν, πίστεψαν στὸ ἰδανικὸ πού κήρυξαν νωρίτερα ἄλλοι, ἀτολμότεροι θιασῶτες τῆς προφορικῆς γλώσσας καὶ τοῦ σημερινοῦ χάους, καὶ στηριγμένοι στὴν πρώτη νίκη τοῦ δημοτικισμοῦ, ἐξίσου ὅμως ἀντίθετοι σὲ κάθε ὑπερβολή, πρὸς ὅποιον διεύθυνση, ἐργάστηκαν μὲ περισσότερη εὐλικρίνεια ἀπὸ τοὺς χτεσινοὺς ἀντιδραστικοὺς ἀλλὰ καὶ μὲ ἀφέλεια μεγαλύτερη —δίχως πρόληψη ἀρχαῖστικὴ ἀλλὰ καὶ χωρὶς ἀρκετὴ ἐπιστήμη καὶ γνώση τῆς γλωσσικῆς ἱστορίας, χτεσινῆς καὶ παλιότερης, δικῆς μᾶς καὶ ξένης.

Ἔτσι ξεσπάθωσαν νὰ βάλουν τὸ ἰδανικὸ τους σὲ πράξη καὶ ν' ἀποκρυσταλλώσουν γραμματικὰ τὸ χάος μιᾶς ὑποπτης μεταβατικῆς γλωσσικῆς πραγματικότητος καὶ ἀδιαμόρφωτης ἀναρχίας. Τὴν περιφρόνηση γιὰ τὸ δρόμο πού ἔχει χαραγμένο τὸ φωτεινὸ ἔργο τῆς λογοτεχνίας ἀναπληρῶνει μὲ τὸ παραπάνω ὁ φραγκαττικισμὸς μιᾶς κοινωνικῆς μερίδας

ὑπερβολικὰ ἀκόμη ἐπηρεασμένης ἀπὸ ξένες φιλολογίες, καὶ ζωῆς ὄχι ἀρκετὰ θεμελιωμένης στὰ στοιχεῖα τοῦ ἐθνισμοῦ, ἐκείνων προπάντων πού ὑψωσαν τὴν ἀπαίτηση νὰ γίνουν μὲ τὸ ἰδίωμα πού μιλοῦν πρότυπα γραμματικὰ τοῦ λαοῦ τους. *Femina dux viae*. Θὰ ἦταν ἴσως κάποια λύση, γιὰ ὅσους μένουν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν ἐπιφανειακὴ αὐτὴ μονογλωσσία. Ὅσοι πιστοὶ ἄς ἀκολουθήσουν σιωπηλὰ καὶ θὰ δοῦν μόνοι τους ἀνὰ τὴ βία τὴν αὐτὴν ἐξασφαλίξεται ἡ κοινὴ πού ὄλοι ζητοῦμε.

Τί εἶναι ὅμως ἐκεῖνο πού φιλοδοξεῖ νὰ μᾶς δώσῃ ὁ διπλοπρόσωπος Ἴανὸς τῆς Μειχτῆς Γραμματικῆς τῶν τόσων σοφῶν, ἀθηναίων πάντα καὶ αὐτῶν, τῆς Ἀκαδημίας;

Ἡ Γραμματικὴ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν πιστοποιεῖ κάτι πού παρατήρησα καὶ ἄλλοτε. Πὼς ἡ καθαρεύουσα ἔχει πιά κλονιστῆ, ὄχι μόνο πραχτικά, καθὼς λ.χ. τὸ βλέπομε κάθε μέρα στίς ἐφημερίδες, ἀλλὰ καὶ θεωρητικά, στὴν ψυχὴ τῶν περισσότερων ὁπαδῶν τῆς. Γι' αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ παρουσιαστῆ πιά, ἢ τουλάχιστο νὰ πιάσῃ στὴν κοινωνία καὶ νὰ τὴν παρασύρῃ, κανένας νέος τῆς σημαιοφόρος, μὲ τὰ παλιά γλωσσοκαπηλικὰ πυροτεχνήματα, ἀπὸ κείνους πού γνωρίσαμε σὲ περασμένα πιά χρόνια. Γι' αὐτὸ βλέπομε τοὺς ὁπαδοὺς τῆς νὰ συνθηκολογοῦν τώρα καὶ νὰ δέχωνται σὲ μιὰ Γραμματικὴ τύπους ὡς τώρα τάχα χυδαίους, πού πρόκειται ν' ἀναγνωριστοῦν σύμφωνα μὲ παλιά συνταγὴ στὸ τυπικὸ «τῆς ἀπλουστερας μορφῆς τῆς ἐπισήμου γλώσσας» (Χατζιδάκις), τῆς ὡστόσο ἀναπλοποιήτης.

Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ χαιρετῶ στὴ Γραμματικὴ τῆς Ἀκαδημίας μιὰ νίκη τοῦ δημοτικισμοῦ, ἀφοῦ τὸ ἀναπάντεχο αὐτὸ φαινόμενο τῆς Μειχτῆς Γραμματικῆς ὠρίμασε μὲ τὴν προσπάθειά του καὶ μὲ τὸ ἀργὸ μὰ βέβαιον ξύπνημα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας πρὸς τὴ ζωὴ, πρὸς τὴ δράση καὶ πρὸς τὴν αὐτοεπίγνωση. Καὶ μποροῦμε καὶ νὰ εὐχαριστήσωμε τὴν Ἀκαδημία, πού μὲ τοὺς περισσότερους συγχρονισμένους ἀντιπροσώπους τῆς βοηθεῖ νὰ διαλυθῆ ἡ ἀρχαῖστικὴ πλάνη.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος μποροῦμε νὰ φανταστοῦμε καὶ μιὰ Γραμματικὴ, ἄς εἶναι καὶ τῆς Ἀκαδημίας, ἔπου νὰ βρίσκωνται καταχωρισμένοι ὄλοι οἱ τύποι ὅσοι γράφονται ἢ γράφθηκαν ἀπὸ τοὺς νέους Ἕλληνες. Μὴ δὲν ἀ-

(53) Γραμματικὴ. Τύποι καὶ κανόνες τῆς κοινῆς ὁμιλουμένης νεοελληνικῆς. Μελέτη γραμμὴν ἀπὸ ἀθηναίους. Ἀθῆνα 1931, 69 σελ.

ποχτοῦμε σήμερα καὶ Λεξικά τοῦ εἴδους αὐτοῦ, ὅπου συνανακατώνονται—μὲ τὴ συνερ-
γασία μάλιστα δημοτικιστῶν — ὅλες οἱ λέ-
ξεις ποὺ ἀνθίσαν σ' ἑλληνικά χεῖλη ἀπὸ τὴν
ἀρχαιότητα ὡς σήμερα — μὰζι ἴσως καὶ ὅσα
τῆς καθαρεύουσας ἀνθίσαν μόνο στὸ χαρτί;

Δὲν εἶναι ὅμως μιὰ ἀποκλειστικὰ ἐπιστη-
μονικὴ ἢ ἱστορικὴ Γραμματικὴ ποὺ μὰς χρειά-
ζεται σήμερα — οὔτε εἶναι αὐτὴ ποὺ θέλει
νὰ μὰς προσφέρῃ ἢ Ἀκαδημία. Ὁ λόγος εἶ-
ναι γιὰ μιὰ χρηστικὴ γραμματικὴ,
ποὺ θὰ βοηθήσῃ νὰ ρυθμιστῇ ἄμεσα ἢ ἔμ-
μεσα ἢ γλωσσικὴ μὰς κατάστασις καὶ ποὺ
μὲ τὴ σχολικὴ τῆς καθιέρωσις θὰ ἔπρεπε νὰ
μὰς ὀδηγήσῃ μὲ τὸν καιρὸ σὲ μεγαλύτερη
γλωσσικὴ ἄρμονία — στὴ μονογλωσσία. Ἀλ-
λὰ πῶς καὶ σὲ ποιά βία θὰ πραγματοποιηθῇ
αὐτό, ἔτσι ποὺ νὰ ὑπερνικηθοῦν οἱ ἀντιθέ-
σεις δημοτικισμοῦ καὶ ἀρχαϊσμοῦ, ἢ ἀπό-
στασις δυὸ τυπικῶν, χωρισμένων ἀπὸ δυὸ ὁ-
λόκληρες χιλιετηρίδες;

Γιὰ τέτοιο ἔργο δὲν μπορεῖ κανεὶς, οὔτε
ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν οὔτε καμιὰ ἄλλη Ἀ-
καδημία, νὰ σβῆσῃ μὲ μιὰ μονοκοντυλιὰ δυσ-
κολίες δημιουργημένες ἀπὸ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν
μοίραν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Μόνο μὲ τὴς δημιουρ-
γικὰς δυνάμεις τὴς κρυμμένες στὰ σπλάχνα
τοῦ ἔθνους, μόνο μὲ τὴν καλλιέργειαν καὶ τὸν
πλουτισμὸ τῆς λαϊκῆς μὰς γλώσσας, μόνο μὲ
τὴ συμμόρφωσιν ἢ μὲ τὸν πλουτισμὸ τῆς δη-
μοτικῆς, ὅσο αὐτὸ δείχνεται ἀπαραίτητο, μὲ
στοιχεῖα μορφολογικά, ποὺ ἡ λογοτεχνία
προπάντων κρίνει ἀξία καὶ ἀφομοιώσιμα, θὰ
γίνῃ δυνατὸ νὰ καταχτηθῇ μὲ τὸν καιρὸ ἢ
μονογλωσσία καὶ ὁ τύπος τῆς ἐθνικῆς γλώσ-
σας.

Χρέος μὰς εἶναι γι' αὐτὸ νὰ κάμωμε ὅ,τι
εἶναι στὸ χέρι μὰς γιὰ νὰ βοηθήσωμε — ἢ
τουλάχιστο νὰ μὴν ὑψώνωμε ἐμπόδια. Χρέος
μὰς νὰ συντελέσωμε νὰ γίνῃ γλώσσα τῆς
παιδείας, ὅλο καὶ πλατύτερα καὶ πιὸ ψηλά,
ὁ γραμματικὸς τύπος ποὺ καθιέρωσε ἡ λο-
γοτεχνία. Χρέος μὰς, ὅπου αὐτὸ κρίνεται ἀ-
ναγκαῖο, νὰ φυλάξωμε, γιὰ τὴ μεταβατικὴ
ἐποχὴ ποὺ ζοῦμε, μέσῃ στὴν ἐκπαίδευσιν
κάποια θέσιν στὴν καθαρεύουσα, ποὺ σημαί-
νει γιὰ μὰς τοὺς σημερινοὺς κάτι — ἔτσι ὅ-
μως ποὺ νὰ μὴ ζημιώνεται καίρια οὔτε ἡ
γλωσσικὴ οὔτε ἡ οὐσιαστικὴ μὀρφωσις, καὶ
νὰ μὴν ἐμποδίζεται καὶ κόβεται ὁ δρόμος
ποὺ θὰ μὰς ὀδηγήσῃ στὸ τέρμα. Καὶ τὸ χρέος

αὐτὸ εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερο ὅσο πρόκειται
γιὰ μιὰ Ἀκαδημία.

Ἡ σημερινὴ μὰς ἄλλωστε γλωσσικὴ —
γλωσσοκοινωνικὴ καὶ γλωσσοεκπαιδευτικὴ —
κατάστασις εἶναι ἀποτέλεσμα καὶ καρπὸς
ποὺ ἔδωσε τὸ αἰσιόδοξο δημιουργικὸ ζῦπνημα
τοῦ ἔθνους καὶ τὸ ἀνθίσμα τῆς λογοτεχνίας
τοῦ ὕστερ' ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ λήθαργο.
Αὐτοῦ ἀποτέλεσμα εἶναι καὶ ἡ σημερινὴ
ἀναμφισβήτητη ὑποχώρησις τοῦ ἀρχαϊσμοῦ
μὲ τὴ Μειχτὴ Γραμματικὴ. Τέτοια ὅμως κο-
δικοποίησις εἶναι ὅχι μόνο ἐμπόδιο καὶ
φραγμὸς ἀλλὰ καὶ ἀδικη, ἀφοῦ γίνεται στὴ
βία τῆς καθαρεύουσας, μὲ Γραμματικὴν ποὺ
αὐτὴν κυρίως θέλει νὰ προασπίσῃ.

Πῶς εἶναι ὅμως δυνατὸ νὰ δεχτοῦμε νὰ
σταματήσωμε ἔτσι κοντόθωρα καὶ ἀντιδρα-
στικὰ μιὰ σωτήρια γλωσσικὴ ζύμωσις καὶ
ἀνέλιξις, συνεπισημοποιώντας τὰ δυὸ ἀντι-
θετὰ τυπικά στὴ γλωσσικὴ συνείδησιν καὶ τὸ
αἰσθημα ἐκείνων προπάντων, ποὺ πρέπει
ἀκριβῶς νὰ τοὺς βοηθήσωμε νὰ λυτρωθοῦν
ἀπὸ τὴ διγλωσσία, γιὰ νὰ φέρουν μὰζι τοὺς,
μὰζι μὲ τὴν αὐριανὴν Ἑλλάδα, γλωσσικὴ
κατάστασις ὁμαλώτερη ἀπὸ τὴ σημερινή;
Μήπως θὰ τὸ πετύχωμε, ἂν τὴ διγλωσσία
ποὺ εἶχαμε πρὶν ἀνάμεσα στὴ ζωντανὴ λαλιὰ
καὶ τὸ γραπτὸ λόγον, τὴ μητρικὴ γλώσσα καὶ
τ' ὄργανον τῆς παιδείας, τὴ μεταφέρωμε τῶ-
ρα περήφανα μέσα στὴν καρδιὰ τῆς παι-
δείας;

Γιὰ νὰ τὸ πετύχωμε δὲ χωροῦν ἀτολμοὶ
συμβιβασμοί, οὔτε φτάνει γ' ἀναγνωριστὴ
στατικὴ κατάστασις ἐπιβλημένη πιά στὴν
ἐξέλιξίν τῆς, μὲ Γραμματικὴν ποὺ θὰ εἶναι,
ὅσο θὰ τὸ ἐπιτρέπη ἢ ἀρχαϊστικὴ τῆς βία,
ἄθροισμα δυὸ τυπικῶν.

Γιὰ τὴ μέση παιδείαν θὰ χρειαστῇ
δίχως ἄλλο παράλληλα μὲ τῆς δημοτικῆς
ἢ γραμματικῆς διδασκαλίαν τῆς
καθαρεύουσας. Γιὰ τὴ δημοτικὴν
ὅμως παιδείαν, τὸ περισσότερο καὶ τὸ
μόνον ποὺ μπορούμε νὰ κάμωμε εἶναι νὰ δώ-
σωμε κάποια θέσιν σ' αὐτὴ, μὲ σκοπὸ τὴν
κατανόησίν τῆς — καὶ ὅχι βέβαια τὴ
χρήσιν, γραπτὴν καὶ προφορικὴν, ἢ μόνον
γραπτὴν⁽⁵⁴⁾.

(54) Ἡ κατανόησις εἶχε ὀριστὴ μοναδικὸς
σκοπὸς γιὰ τὴ διδασκαλίαν τῆς καθαρεύουσας μὲ τὸ
μεταρρυθμιστικὸ πρόγραμμα τοῦ 1917 καὶ εἶχε

Δὲν ὑπάρχει θέση γιὰ τίποτε ἄλλο. Οὔτε γιὰ συστηματικὴν παράλληλην οὔτε γιὰ ἐποικοδομημένην γραμματικὴν διδασκαλίαν. Θὰ γεννοῦσε αὐτὸ χάος ἀφάνταστο μέσα στὸ σχολεῖο ποὺ ἀποκλειστικὰ μορφώνει τὰ 90% τουλάχιστο τῶν ὁμογλώσσων μας, καὶ θὰ ἦταν ἡ χειρότερη λύση ποὺ θὰ μπορούσε νὰ φανταστῆ κανεὶς καὶ ποὺ κανένας ὡς τώρα δὲν τὴν ὑποστήριξε. Πῶς θὰ ἦταν δυνατὸ, πρὶν καλὰ καλὰ γίνῃ κάπως συνειδητὴ στὸ παιδί ἡ μητρικὴ του γλῶσσα καὶ νὰ παγιωθῆ κάπως ἡ γνώση ἀπὸ τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τῆς γραμματικῆς τῆς, νὰ τοῦ δώσωμε, παράλληλα ἢ καὶ παρατώντας τὴν ξαφνικά, τὴ γραμματικὴ τῆς καθαρεύουσας, καὶ πῶς θὰ καλλιεργηθῆ τὸ αἶσθημα τοῦ σωστοῦ καὶ ἡ σωστὴ χρῆση μέσα σὲ τέτοιο γλωσσοεκπαιδευτικὸ πελάγωμα, ποὺ θὰ ζημιώσῃ καίρια καὶ τὴν οὐσιαστικώτερη μόρφωση;

Ἄς ἀφήσωμε δὲ καὶ τὸ ἄλλο, πῶς γιὰ μᾶς στὴν Ἑλλάδα, ὅπου τὰ περισσότερά μας δημοτικὰ σχολεῖα ἔχουν ἓνα μοναδικὸ δάσκαλο γιὰ ὅλες τὶς ἑξὶ τοὺς τάξεις, ἢ καθιέρωση δυὸ διαφορετικῶν γλωσσικῶν τύπων μέσα στὸ δημοτικόν, ποὺ σημαίνει δυὸ σχολικὲς γλώσσες καὶ δυὸ ὄργανα διδασκαλίας στὴν ἴδια αἴθουσα—ἐναλλασσόμενες

ἀποκλειστῆ κάθε συστηματικὴ γραμματικὴ διδασκαλία. Ἔτσι ὀρίζε τὸ Β. Δ. (20 Ἰουνίου 1920) «περὶ ὀρθογραφικῆς καὶ γραμματικῆς διδασκαλίας τῆς Β' τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου». «Καθαρεύων λόγος. Α) Ἀνάγνωσις: Σκοπὸς ἡ ἀπταιστος λογικὴ ἀνάγνωσις. Κατανόησις τοῦ περιεχομένου καὶ ἀπόδοσις εἰς τὴν μητρικὴν γλῶσσαν. Β) Γραμματικὴ καὶ ὀρθογραφικὴ διδασκαλία: Ἀντιπαραθέσις καὶ σύγκρισις τῶν συχνότερα παρουσιαζομένων τύπων τοῦ ἀναγνωστικοῦ πρὸς τὰς ἀντιστοιχοῦς τῆς μητρικῆς γλώσσης (Δελτίον Ἰπουργείου Παιδείας 1920, ἀρ. 18—19, σ. 112).

Τ' ἀναγνωστικὰ τῆς καθαρεύουσας ἦταν κυρίως μεθοδικὰ γλωσσικὰ βιβλία ποὺ θὰ πρόσφεραν βαθμιαία στὸ μαθητὴ τὶς δυσκολίες τῆς ἀγνωστῆς γι' αὐτὸν ὡς τὴν ὠρα γλώσσαν, καὶ μετὰ τὸ πνεῦμα αὐτὸ εἶχε παρασκευαστῆ καὶ ρυθμιστῆ γραμματικὰ καὶ λεξιλογικὰ τὸ μοναδικὸ ἀναγνωστικὸν γιὰ τὴν καθαρεύουσα τοῦ Δάλλα, στίς δυὸ τριετίες τοῦ θεσμοῦ τῶν ἀνώτερων ἐποπτῶν (1917—1920, 1923—1926). Στὴ σχολικὴ ὡστόσο πράξις τὰ πράγματα δὲ φυλάχτηκαν ἀργότερα στὴ βάση αὐτή, γιὰ πολλοὺς λόγους. Ἀλλὰ καὶ τὸ Ἰπουργεῖο οὔτε γιὰ τὴν προκήρυξη καὶ ἐγκρίση τῶν κατάλληλων ἀναγνωστικῶν φρόντισε οὔτε καὶ γιὰ νὰ ὀδηγήσῃ σωστά τοὺς δασκάλους πῶς θὰ γίνεται σκοπιμώτερα ἢ διδασκαλία τῆς καθαρεύουσας. Γι' αὐτὰ ὁμοῦς ὅλα θὰ πρέπη νὰ γίνῃ ἄλλοῦ μεγαλύτερος λόγος.

κατὰ τὶς ὥρες διδασκαλίας καὶ κατὰ τὴν τάξην ποὺ θὰ διδάσκωνται, ὅχι ἕμως καὶ γιὰ τὶς ἄλλες τάξεις ποὺ θ' ἀκοῦν στίς ὥρες τῆς σιωπηλῆς ἐργασίας — θὰ σημαίνῃ ἀφάνταστη βαθυλωνία. Ἄν ἦταν νὰ μπόρῃ ἀληθινὰ νὰ ἐφαρμοστῆ θὰ τρέλαινε τὸ δάσκαλο καὶ θὰ παλάδωνε, τόσο στὸ μάθημα τῆς καθαρεύουσας ὅσο καὶ τῆς δημοτικῆς παιδείας, ποὺ μιὰ φορά λ. χ. θ' ἀκούαν μπουρούσαμε νὰ δοῦμε στὸ σπῖτι νὰ πέφτουν καὶ μιὰ ἡδυνάμεθα νὰ ἴδωμεν ἐν τῇ οἰκίᾳ νὰ πίπτωσι.

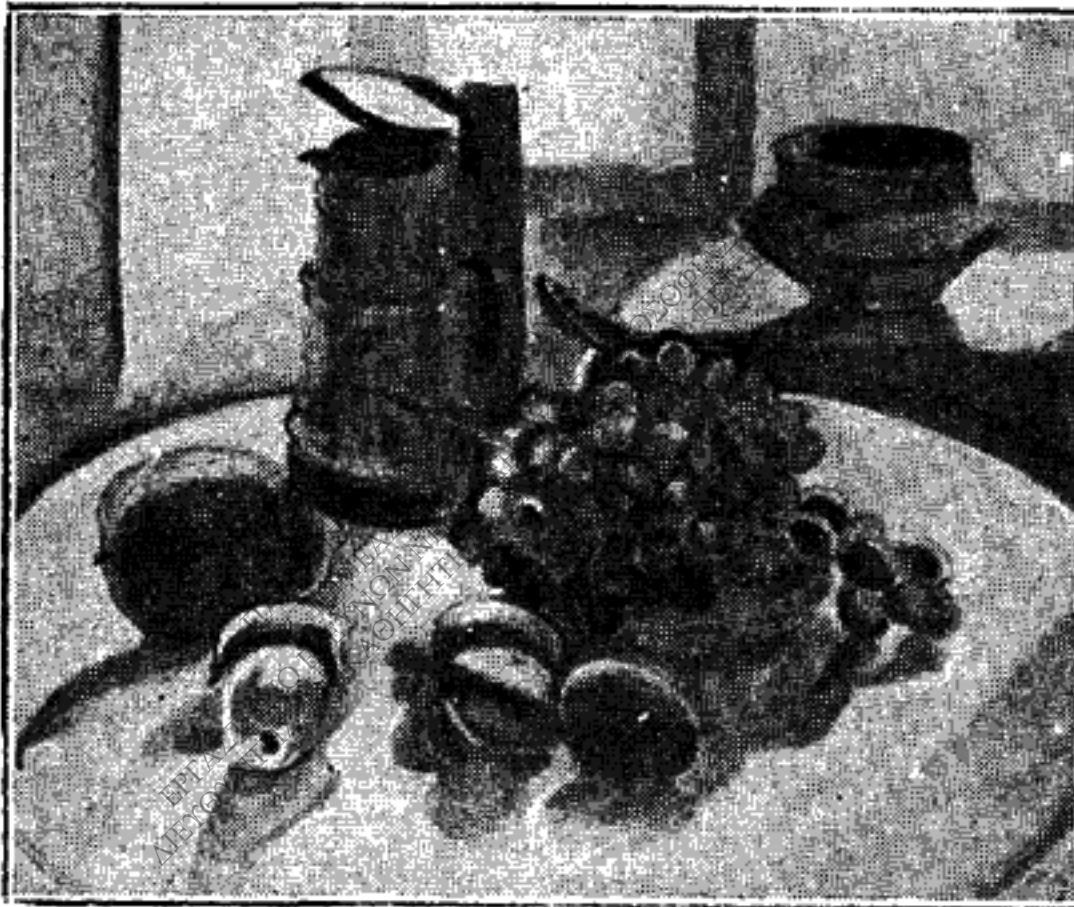
Στὴν πράξις ὁμοῦς φυσικὰ θὰ μιλήσῃ ὁ δάσκαλος, πελαγωμένος ἀνάμεσα στὰ δυὸ τυπικὰ τῆς Μειχτῆς σχολικῆς γλώσσης, μιὰ γλῶσσα ἀνακατωμένη καὶ μειχτὴ ἀπ' ὅλους τοὺς δυνατοὺς συνδυασμούς: ἡδυνάμεθα νὰ δοῦμε καὶ μπουρούσαμε νὰ ἴδωμεν καὶ ἡμπορούσαμεν νὰ ἰδοῦμεν νὰ πέφτουν ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ νὰ πίπτωσιν εἰς τὸ σπῖτι καὶ νὰ πίπτουν καὶ νὰ πέφτωσι — γιατί ὅχι; — εἰς τὴν οἰκίαν⁽⁵⁵⁾.

Καὶ τὰ παιδιὰ θ' ἀποροῦν μετὰ τοὺς διπλοὺς γλωσσικοὺς θεοὺς ποὺ οἱ ἀνυποψίαστοι σοφοὶ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν βοηθοῦν νὰ καθιερωθῆ στ' ὄνομα τῆς γλωσσικῆς εὐκοσμίας μετὰ τὴν συνεργασία τους στὴ Συνταχτικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Γραμματικῆς τῆς Ἀκαδημίας, μετὰ τὴν σιωπηλὴν καὶ ἀδιαμαρτύρητη συμμετοχὴ τους σ' αὐτὴν ἢ καὶ μόνο μετὰ τὴν παρουσία τους καὶ μετὰ τ' ὄνομά τους, σ' Ἐπιτροπὴν ποὺ χωρὶς ξεκαθαρισμένο πρόγραμμα ἐτοιμάζει μιὰ χρηστικὴ πάντα Γραμματικὴ.

Ἡ ξανακαθιέρωση ἄλλωστε τῆς καθαρεύουσας σὰ γλῶσσαν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, μετὰ τὸ σκοπὸν νὰ γράφεται ἀπὸ τοὺς τροφίμους τοῦ καὶ νὰ μιλιέται, θὰ ἦταν ξαναγύρισμα σὲ καθεστῶς ποὺ δείχτηκε ἀπραγματοποίητο σὲ παλιότερα χρόνια, μετὰ πολὺ εὐνοϊκώτερος τότε ὄρους, κοινωνικοὺς καὶ ἐκπαιδευτικοὺς (ἀποκλειστικὴ διδασκαλία τῆς), χρεοκοπημένο ὀριστικὰ στὴ συνείδηση τῆς φωτισμένης κοινωνίας μετὰ τὴν κριτικὴν ποὺ τοῦ εἶχε γίνῃ γιὰ δεκαετίες, καὶ ὑπερνικημένο μετὰ τὴν μεταρρύθμιση τοῦ 1917. Δὲν πρόκειται βέβαια ὅσοι συνεργάστηκαν γιὰ νὰ πραγματοποιηθῆ ἐκεῖνη, νὰ ξαναρχίσουν νὰ συζητοῦν τὰ παλιὰ ἐπιχειρήματα.

(55) Βλ. Τριανταφυλλίδην, Δημοτικισμὸς σ. 41.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΙΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΖΩΓΡΑΦΩΝ

Μ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΒΡΑΝΙΚΑ

NATURE MORTE

Αὐτὸ δὲ ἔλειπε. Χρέος ὁμῶς γιὰ τοὺς ἐπιστήμονες ποὺ νομίζουν πῶς μποροῦν νὰ γίνωνται συνυπεύθυνοι στὴν προσπάθεια νὰ δημιουργηθῆ νέο γλωσσικὸ παιδευτικὸ καθεστῶς, διαφορετικὸ μάλιστα ἀπὸ τὸ παλιὸ τῆς ἀποκλειστικῆς καθαρεύουσας, νὰ τὸ στηρίξουν καλύτερα.

Δὲν εἶναι βέβαια δυνατὸ ν' ἀπαλλάξωμε ἐντελῶς τὰ σημερινὰ παιδιὰ ἀπὸ τὰ κακὰ τῆς διγλωσσίας, τόσο βαθιὰ ριζωμένης στὰ περασμένα. Θὰ ἔχουν καὶ αὐτὰ νὰ πληρώσουν τὸ φόρο τους σ' αὐτή. Ἀλλὰ δὲ μᾶς ἐπιτρέπεται τόσο ἐγωιστικά—καὶ μάλιστα σὲ λόγιες ομάδες ἢ ὀργανώσεις, εἴτε τὴν Ἀκαδημία εἴτε τὸ Ὑπουργεῖο—νὰ τοὺς βαραινῶμε, ἢ γενεὰ μὲς, ἐκείνους ποὺ ἔρχονται, μὲ τὴν πολυτέλεια καὶ μὲ τὸ ἀβάσταχτο βάρος τῆς ἀντινομίας δυὸ τυπικῶν τῆς μητρικῆς τάχα γλώσσας—εἴτε σὲ δυὸ χωριστὲς γραμματικὲς θὰ διδάσκωνται εἴτε καὶ μὲ τὴν Μειχτή Γραμματικὴ τῆς Ἀκαδημίας. Ἡ μήπως ἄλλαξαν τὰ πράγματα γιὰ τὴν παιδαγωγική, ἀπὸ τότε ποὺ ὁ γλωσσολόγος τῆς Ἀκαδημίας, ὁ κ. Χατζιδάκις, ἔλεγε, χωρὶς ἄλλωστε νὰ πολυσυμπαθῆ τοὺς δημοτικὸς τύπους, πῶς εἶναι ἀδύνατο νὰ μποῦν ἕσα σήμερα λέγονται καὶ γράφονται σὲ μιὰ γραμματικὴ καὶ πῶς «θὰ ματαιοπονήσῃ... θὰ μοὶ συνομο-

λογήσῃ πᾶς πειρὰν τινα κεκτημένους τῶν σχολειακῶν ἡμῶν πραγμάτων»; Βρίσκεται κανένας ἀκαδημαϊκός—γραμματικός, παιδαγωγός ἢ ἄλλος—ποὺ νὰ μὴ συνομολογῆ τὴν ματαιοπονίαν αὐτή, ποὺ ἐπιχειρεῖ ἡ Ἀκαδημία; Ἡ μήπως ἡ Ἀκαδημία, τ' ἄλλαξε διὰ αὐτὰ, καθὼς ὁ γιατρός ἐκείνος τοῦ Μολιέρου; (56)

Δὲν ἔχει. Χρειαζόμαστε ἀπὸ τὴν πρώτη τάξη τοῦ σχολείου σὲ ὁλόκληρην τὴν παιδείαν σχολικὴ γλώσσα καὶ γραμματικὴ ὅσο γίνεται πρὸς ἐνιαίαν—ἐκφράστηκα ἔτσι, ἐπειδὴ ἀπόλυτη ἐνότητα εἶναι γιὰ μᾶς, τουλάχιστο σήμερα, ἀκατόρθωτη—σὲ ὀρισμένη βάση. Ὅσο καὶ ἂν οἱ ἀντινομίες τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς μᾶς ἐπιβάλλουν γιὰ σήμερα

μιὰ συνθηκολογήσῃ καὶ κάποιο συμβιβασμὸς, σχετικὰ μὲ τὴν καθαρεύουσα, ὅποιος δὲν ἀντικρίξει τὴν κατάστασιν ἀπὸ τὸ γραφεῖο του καὶ μὲ τὴν ἀρχαϊστικὴ πρόληψη, θὰ νιώσῃ πῶς καταστρέφομε τὸ μεγάλο ἔργο τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ὅσο ἐπιμένομε νὰ τοῦ

(56) Βλ. Χατζιδάκι, Γλωσσικά καὶ ἐκπαιδευτικά. Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου 9 (1913—14) 1915 σ. 20α. Περὶ τῆς ἐν ταῖς δημοτικῶν σχολείοις διδασκτέας γραμματικῆς σ. 3βία: «Ἄν λάβῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι γράφομεν ἐπιτίθενται, ἐκτίθενται, ἀποδεικνύονται, συνίσταται, θεωροῦνται... ἡγάπων, ἐτόλμων, ἀξιοῖ, ἐκπληροῖ, δικαιούται, ὁ κύων, τῆς γλώσσης, τῆς θαλάσσης, τῆς μελίσης, τῶν μελισσῶν, ἡ γυνή, ὁ ἀνὴρ, ὁ πατήρ, ὁ ποῦς, ἡ χεῖρ, αἱ τιμαί, τὰς τιμὰς, ὡς ἔγγιστα... ἦτοι παμπόλλους τύπους τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς ἀλλὰ παρ' αὐτοὺς γράφομεν ἐπίσης [κτὰ γράφηκαν ἀπὸ τὸν κ. Χατζ. σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ βλέποντας τὴ δημοτικὴν, μόλις τις ἀντίθετες προσπάθειές του νὰ προκόβῃ, ξανάδειξε ἔξαφνη συμπάθειαν γι' αὐτή] καὶ τοὺς νεωτέρους ἀγαποῦσα, ὠμιλοῦσα, ἀποδεικνύεται, ἡ γυναῖκα, ὁ πατήρ, τὸ σκυλλί, τὸ χέρι, τὸ πόδι, οἱ τιμές, κλπ. [δυὸ μόλις χρόνια πρὶν, στὰ 1913, λογάριάζε ὁ κ. Χ. τοὺς τύπους δόξες, τιμές, μὲ κείνους ποὺ εἶναι «ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν ἐπίσημον ἡμῶν γλῶσσαν» καὶ ποὺ ἔτσι ἀντίκεινται εἰς τοὺς νόμους τοῦ ἡμετέρου κράτους (βλ. Χατζιδάκι, Ἐκθεσίς περὶ τῶν εἰς κρίσιν ἐπιβληθέντων ἀναγνωσμάτων. Παράρτ. Ἐφημ. Κυβερν. 1915, Τετχ. Β' ἀριθ. 68, 78, 83, 86)]. Καὶ ἔπειτα ἄς φροντίσῃ νὰ περιλάβῃ πάντα

ἐπιβάλλωμε δυὸ ἀντίθετους γλωσσικούς θεοὺς. Καλύτερα τότε νὰ εἶχαμε τὸ θάρρος νὰ ξαναγυρίσωμε ἀποφασιστικὰ πίσω στὴν ἀποκλειστικὴ καθαρεύουσα μὲ τὰ χοιρίδια ποὺ κοῖζουσιν, τὰ ῥά καὶ τὰ ἴα. Τὸ πρᾶμα δὲ θὰ ἦταν ἴσως τόσο δύσκολο, τουλάχιστο γιὰ τὴν Ἀκαδημία. Θὰ μπορούσε νὰ ἐπικαλεσθῆ καὶ ἐδῶ τὴ γνώμη τοῦ μέλους τῆς κ. Χατζιδάκι (57).

Αὐτὰ ὅμως δὲ γίνονται καὶ τὰ ποτάμια δὲ γυρίζουν πίσω. Ἔχει καὶ ἡ Ἀκαδημία νὰ βρῆ, μὲ βάση πάντα τὴ μονογλωσσία, τὴ λύση τῆς, ἂν νομίζω πὼς ἦταν ὑπερβολικοί οἱ ἄλλοι, καὶ πὼς ὑπάρχει καὶ ἄλλη λύση ἀπὸ κείνη ποὺ ἐγκαινιάστηκε στὰ 1917. Νὰ ξέρη ὅμως πὼς πολὺ σωστὰ πάλι παρατήρησε ὁ ἴδιος πάντα κ. Χατζιδάκις, πὼς τὸ ἕνα φέρνει τὸ ἄλλο, «συνεπάγεται ἀναγκαίως τὴν χρῆσιν ἄλλων δημωδεστέρων... τοῦ μαθητῆ» καὶ ὅτι ἂν δὲν πρόκειται νὰ παίξῃ μὲ τὴ σχολικὴ γλῶσσα καὶ ν' ἀλλάξῃ τοὺς τύπους τῆς κάθε λίγο, μαζί μὲ τὰ ὀρθογραφικὰ Διαγράμματα, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὴ στηρίξῃ σὲ πάγια βάση.

Γιὰ νὰ βρεθοῦν ὅμως αὐτὰ χρειάζεται ἐνδιαφέρον καὶ ἐνημέρωση, ἀπροκατάλη-

ταῦτα, ἀφοῦ σήμερον πάντα ταῦτα καὶ ἄλλα πάμπολλα φέρονται ἐν τοῖς ὑφ' ἡμῶν γραφομένοις, ἐν τῇ γραμματικῇ τῇ προωρισμένῃ εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ ἄς διδάξῃ αὐτὰ τοὺς μικροὺς μαθητάς. Ὅτι θὰ μετακοπονήσῃ, τοῦτο, ἐλπίζω, θὰ μοὶ συνολογήσῃ πᾶς πειρᾶν τινα κεκτημένος τῶν σχολειακῶν ἡμῶν πραγμάτων. Ἡ ἐμὴ πείρα τῶν μεγάλων δυσκολιῶν τούτων ἐπεισέ με...»

(57) Πβ. λ.χ. Χατζιδάκι, Αἰ θῆθεν δυσχέρειαι, συνέντευξι στὸ «Ἐμπρός» 2 Μαρτ. 1911. «Τὰ λεγόμενα περὶ δυσκολίας ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς γλώσσῃς ἐν τῇ δημοτ. σχολείῳ, ὅτι δηλαδή δὲν πρέπει νὰ διδάσκηται ὁ παῖς τὸ κύριον καὶ ῥῶν ἀντὶ σκυλῆ, ἀβγό [καὶ ἐδῶ ἀκολουθεῖ ἡ Ἀκαδημία σήμερον τὴ γραφὴ αὐτὸ ποὺ μεταχειρίστηκε ἀπὸ τὰ 1918 ἡ σχολικὴ δημοτικὴ, βλ. Τριανταφυλλίδη, Τὸ πρόβλημα, σ. 53] καὶ τὰ τοιαῦτα δέν εἶναι σοβαρὰ ἀντιρρήσεις... Τὸ πᾶν εἶναι ζήτημα μεθόδου καὶ οὐχὶ λέξεων...»

πτὴ γνώση τῆς τόσο διδαχτικῆς γλωσσικῆς ἱστορίας τῶν δυὸ τελευταίων γενεῶν καὶ ἔπειτα ξεκαθαρισμένες ἀρχές, σεβασμὸς στὸ ἔργο τῆς ἐθνικῆς λογοτεχνίας καὶ μαζί μὲ αὐτὰ πίστη αἰσιόδοξη στὸ ἔθνος καὶ στὴ γλῶσσα ποὺ τοῦ ἔδωσε ἡ ἱστορικὴ του ἐξέλιξι, πίστη σ' ἕνα γλωσσικὸ τύπο, πίστη σὲ κάτιτι.

Νὰ βρίσκωνται τάχα δλα αὐτὰ στὸ ἴδρυμα, ποὺ ὅσο καὶ ἂν τὸ κρύβῃ μετριόφρονα, ἐτοιμάζεται νὰ προσφέρῃ στὴν ἐθνικὴ παιδεία τὴ γραμματικὴ τῆς γλώσσας τῆς: Ὁ ἀναγνώστης θὰ κρίνῃ ἀπ' ὅσα δίνεται εὐκαιρία νὰ μάθῃ ἐδῶ καὶ ἀπὸ ὅσα θὰ διαβάσῃ καλύτερα στὴ Γραμματικὴ ποὺ θὰ βγῆ. Ἐδῶ εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ ἐξεταστῇ γενικώτερα τὸ ἔργο τῆς Ἐπιτροπῆς.

12. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Γραμματικῆς τῆς Ἀκαδημίας

Πρὶν ἀρχίσῃ ἡ σύνταξι τῆς Γραμματικῆς θὰ ἔπρεπε ἀναγκαστικὰ νὰ ἔχῃ ξεκαθαριστῆ ποῖα γλῶσσα θὰ καθρεφτιστῆ μὲ αὐτῇ. Αὐτὸ θὰ τὸ καθόριζε, ὅσο πρόκειται γιὰ Ἀκαδημία, τὸ εἰδικὸ τῆς τμήμα — τὸ ἴδιο ποὺ μὲ τὴν ὀλομέλειά του ἢ μὲ μιὰ ἐπιτροπὴ του θὰ σύντασσε καὶ τὴ Γραμματικὴ — ἐκτὸς ἂν τὸ Ὑπουργεῖο εἶχε προκαθορισμένο τὸ σκοπὸ καὶ τὸ γλωσσικὸν τύπον τῆς Γραμματικῆς, ὅπως ἔγινε, ποὺ θὰ ζητοῦσε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΙΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΖΩΓΡΑΦΩΝ

Σ. ΛΑΣΚΑΡΙΔΟΥ

ΑΔΡΙΑΤΙΚΟ ΠΕΛΑΓΟΣ

νά τὸν συντάξει. Μὲ αὐτὰ ξεκαθαρισμένα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν θὰ ἐξασφαλίζονταν ἀπὸ τοὺς εἰδικούς τῆς Ἀκαδημίας μιὰ καλὴ ἢ ἡ καλύτερη δυνατὴ ἐργασία.

Ὁ τρόπος ὡστόσο αὐτὸς τῆς ἐργασίας δὲν εἶναι δυστυχῶς ἐκεῖνος ποὺ ἀκολούθησε ἡ Ἀκαδημία, οὔτε μποροῦσε νὰ πραγματοποιηθῆ πολὺ καλύτερα μὲ τὴν ὀργάνωση καὶ τὴ σύνθεσίν τῆς καὶ μὲ τὴ σύνθεσιν τῆς Συντακτικῆς τῆς Ἐπιτροπῆς. Μὲ τὸν τρόπο ποὺ εἶναι ὀργανωμένη ἡ Ἀκαδημία λείπει ἓνα τμήμα κατάλληλο ἀπὸ εἰδικούς, ποὺ θὰ μπορούσε ν' ἀναλάβῃ καὶ ν' ἀποτελειώσῃ τὴ σύνταξιν μιᾶς Γραμματικῆς. Καὶ γενικώτερα ὅμως ἡ σύνθεσιν τῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος παρουσιάζει ὑπερβολικὴ ποικιλία εἰδικότητων καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο οἱ εἰδικοί κάθε κλάδου δὲν εἶναι ἀρκετοὶ γιὰ νὰ συναπαρτίσουν ἐπιτροπὴ σωστῆ ἐπιστημονικῆς συνεργασίας. Ἔτσι καὶ γιὰ μιὰ ἐπιτροπὴ ἀκόμη ἀπὸ εἰδικούς λογοτέχνες καὶ γλωσσολόγους, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ βρεθοῦν σήμερα ἀρκετὰ πρόσωπα κατάλληλα καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συνταχθῆ μιὰ Γραμματικὴ.

Ἀκόμη δυσκολώτερο ὅμως εἶναι γιὰ τὴν Ἀκαδημίαν νὰ ὀρίσῃ τίς βασικὰς γραμμὰς καὶ τὸ χαραχτήρα τῆς Γραμματικῆς τῆς, καὶ αὐτὸ γιὰ δύο λόγους. Πρῶτα γιὰτὶ οἱ περισσότεροὶ ἀκαδημαϊκοὶ δὲν εἶναι ἐνήμεροὶ σχετικὰ μὲ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα καὶ ἔπειτα γιὰτὶ ἡ Γραμματικὴ τῆς Ἀκαδημίας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλης γλώσσας παρὰ τῆς δημοτικῆς (βλ. παρακ.). Καὶ ἂν τύχῃ ν' ἀποφασισθῆ αὐτὸ μὲ πίεσιν ἐξωτερικὴν θὰ νοθευθῆ ἀμέσως ἡ ἐννοια τῆς δημοτικῆς καὶ θὰ παραστρατήσῃ ὅλη ἡ σχετικὴ προσπάθεια. Ὁ ὄγκος τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἀρχαϊσμοῦ θὰ χρωματίσῃ ἀντιδραστικὰ ὀλόκληρη τὴν ἐργασία, ἐπηρεάζοντας καὶ ἐκείνους ποὺ δὲ θὰ τὸ ἐπιθυμοῦσαν, ἀφοῦ μιὰ Ἀκαδημία, ἀπὸ φύσιν τῆς συντηρητικῆς, θὰ δειχτεῖ μοιραία στὴν Ἑλλάδα στὸ ζήτημα τῆς γλώσσας ἀρχαϊστικῆ. Οἱ λογοτέχνες, ἀπαραίτητοί, ὄχι γιὰ νὰ συντίξουν οἱ ἴδιοι τὴ Γραμματικὴν ἀλλὰ γιὰ νὰ διαφωτίσουν τὴ σύνταξιν τῆς, ἀπομονωμένοι μέσα σὲ τέτοια ἀτμοσφαῖρα, ἀκόμη καὶ περισσότεροὶ νὰ ἦσαν ἀπὸ τοὺς σημερινούς, θὰ συνεργαστοῦν νὰ καταρτισθῆ Γραμματικὴν ποὺ πρῶτοι αὐτοὶ δὲ θὰ τὴν ἀκο-

λουθοῦσαν. Ὅσο γιὰ τοὺς ἄλλους φωτισμένους συνεργάτες, μέσα στὴν πίεσιν τῆς πλειοψηφίας τῶν μὴ εἰδικῶν θὰ χάσουν καὶ αὐτοὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τους καὶ θὰ χάνεται καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἐπιστημονικῆς εὐθύνης μέσα σὲ ὀμαδικότητα γλωσσικὰ προκαθορισμένη.

Ἡ ἔλλειψιν τμήματος εἰδικοῦ ποὺ θὰ ἐτοίμαζε τὴ Γραμματικὴν ἀναπληρώθηκε τώρα μὲ τὴ σύστασιν ξεχωριστῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ γι' αὐτὴν δὲ θὰ εἶχε βέβαια κανεὶς ἀντίρρηση, ἀφοῦ μὲ μιὰ ἐπιτροπὴ μειώνεται ὁ ἐνδεχόμενος ὑποκειμενισμὸς μιᾶς ἀτομικῆς ἐργασίας, ὅσο μέγала καὶ ἂν φανταστοῦμε καὶ αὐτῆς τὰ πλεονεχτήματα.

Φτάνει μόνον νὰ ὑπάρχῃ ἀληθινὴ συνεργασία καὶ διάθεσιν ὅλων γιὰ ἐργασία, καὶ νὰ μὴν ἀποχτοῦν τὰ περισσότερα μέλη τῆς συμπληρωματικῆς μόνον χαραχτήρα, καθὼς τὸ βλέπομε τόσο συχνὰ σ' ἑλληνικὰς ἐπιτροπὰς, ἢ νὰ εἶναι ἡ ἀπόδοσίν τῆς μὲ τὴν κάθε ἄλλο παρὰ δημιουργικὴ ἀτμοσφαῖρα ποὺ γεννιέται, πολὺ κατώτερη ἀπ' ὅ,τι θὰ προσδοκούσαμε ἀπὸ τὴ χωριστὴ ἀξία ἐκείνων ποὺ τὴ συναπαρτίζουν. Ἡ σύνθεσίν τῆς πρέπει νὰ εἶναι ἐξαρχῆς τέτοια ποὺ νὰ ἐξασφαλίζετῃ καὶ ἀπὸ πρὶν ὁ συντονισμὸς καὶ πραγματικὴ ὠφέλεια, καὶ νὰ μὴν τσαλαπατιοῦνται καὶ ἐξαφανίζονται πίσω ἀπὸ μιὰ προγραμματικὴ ἄσυνεννοησίαν οἱ θεμελιακὰς ἀρχὰς καὶ οἱ κεντρικὰς γραμμὰς τοῦ ἔργου. Αὐτὰς εἶναι ἀνάγκη νὰ συμβιβάζονται μὲ τίς ἰδέας καὶ ἀρχὰς τῶν μελῶν, ἔτσι ποὺ νὰ μὴν παρασέρνονται αὐτὰ μὲ ἀκαιρὴν συμβιβαστικότηταν σὲ ἀκροβακίαις ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἐπιστημονικῆς εὐσυνειδησίας.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ὡστόσο ποὺ συστήθηκε δὲν ἦταν πιά δυνατὸ νὰ χαράξῃ σωστὸ δρόμον ἐργασίας. Ἴσως νὰ μὴν πειράξῃ πολὺ, ὅσο εἶναι ὁ λόγος γιὰ γλώσσα, πῶς ἔχει καὶ μέλη τῆς μὴ εἰδικούς—πρῶτα ἐντελῶς ἀκατανόητο γιὰ κάθε ἄλλη ἐπιτροπὴ ἐπιστημονικὴν, ποὺ θὰ σύντασσε λ. χ. ἓνα ἀρχαιολογικὸν ἐγχειρίδιον ἢ ἓνα νομισματολογικὸν ἢ φυτολογικὸν βιβλίον. Ἀλλὰ ἡ πλειοψηφία τουλάχιστον θὰ ἔπρεπε ν' ἀποτελεσθῆ ἀπὸ εἰδικούς γλωσσολόγους, ποὺ στηριγμένοι στὴ μελέτη τῆς γλώσσας τῆς λογοτεχνίας—ὅσο θὰ συντάσσονταν αὐτῆς ἡ Γραμματικὴ—θὰ βοηθοῦσαν μὲ δημιουργικὴν συνείδησιν καὶ διαίσθησιν νὰ καθοριστοῦν καὶ νὰ ξεδιαλυθοῦν τὰ προβλήματα τῆς γραμματικῆς καὶ τοῦ ὅφους

ποῦ λύνονται μισοσυνείδητα μέσα στήν τέχνη.

Στήν Ἐπιτροπή τῆς Γραμματικῆς βλέπομε ὁμοίως νά πλεονάζουν, σάν ἀντιπρόσωποι τῆς ἀκαθοδήγητης κοινῆς γνώμης, εἰδικοί ποικίλων ἐπιστημονικῶν, κλάδων, ἄξιοι ὁ καθένας τους δίχως ἄλλο στόν κύκλο τους, ἀλλά ποῦ συνήθως δέν καλλιέργησαν τή δημοτική — εἴτε, ὅσο δέν τῆς εἶχαν, μερικοί, ἀντιπάθεια, ἔμειναν ξένοι στίς πνευματικές καί λογοτεχνικές ζυμώσεις, ποῦ ἔχουν δημιουργημένη τή σημερινή κατάσταση καί τήν ἀνάγκη καί τή δυνατότητα τῆς Μειχτῆς Γραμματικῆς τῆς Ἀκαδημίας. Αὐτοί καταντᾶν ἄπαρτίζον τήν πλειοψηφία τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἀπό τοὺς μὴ εἰδικούς εἶναι μάλιστα καί ὁ πρόεδρος ἀκόμη τῆς Ἐπιτροπῆς ἄξιος ἀντιπρόσωπος ἐπιστήμης ὡραίας ἀλλά πολὺ εἰδικῆς, τῆς ἀστρονομίας, ἀσχετῆς ὅσο γίνεται μὲ κάθε ἐπίγειο, καί περισσότερο ἀπ' ὅλα μὲ τή γλώσσα τοῦ γένους τῶν μερόπων βροτῶν, μὲ τήν ἑλληνική γλώσσα καί ξεχωριστὰ μὲ τὸ τόσο μπερδεμένο ζήτημα τῆς γλώσσας μας, τῆς γλώσσας ποῦ κόκαλα δέν ἔχει καί κόκαλα τσακίζει.

Τὸ γλωσσικὸ ἰδανικὸ τοῦ προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς ἦταν σὲ παλιότερα χρόνια, ὅσο τουλάχιστο ἦταν ὁ λόγος γιὰ ἐκλαϊκευτικὰ βιβλία, τὸ γνωστὸ τοῦ Συλλόγου τῶν ὠφελίμων βιβλίων, μιὰ γλώσσα «ὀμαλή, ὅσον ἐνεστὶν ὁμοίομορφος, ἀπέχουσα ἐπίσης καί τῆς ἀρχαϊζούσης καί τῆς λεγομένης δημώδους» (58). Ἄν τὸ καλοξετάσωμε ὁμοίως εἶναι καί ἡ μειχτὴ αὐτὴ γλώσσα ἢ καί ἀπλή, ὡς τὴν ποῦμε, καθαρῆ, ἀρκετὰ ἀρχαϊκῆ, ἀκόμη καί ἂν δέν τὴν κρίνωμε σάν ἐκλαϊκευτικὸ ὄργανο (59). Ἡ σημαντικώτερη ἴσως ἀπὸ τότε γλωσσικὴ συμβολὴ τοῦ προέδρου εἶναι ἀκριβῶς πῶς εἶχε, καθὼς λένε ὅσοι ξέρουν, τὴν πρωτοβουλία νά συστηθῆ ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία μὲ τὴν προεδρία του ἢ Ἐπιτροπὴ ποῦ θὰ συν-

τάξῃ τὴ Γραμματικὴ. Καί ἴσως δική του νά εἶναι καί ἡ ἰδέα τοῦ συγκρητισμοῦ τῆς Μειχτῆς Γραμματικῆς τῆς καθαρῆς, ποῦ ὅσο καί ἂν δείχνῃ πῶς ἡ δημοτικὴ ἀρχίζει καί ἐπιβάλλεται σὲ ὅλους, εἶναι ὁμοίως πάντα γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς κακῆ ὀπισθοδρόμησης. Γιατὶ τὴ μονογλωσσία μιᾶς ὁμοίομορφης καί τῆς ἐπίσης ἀπέχουσας διαδέχεται τώρα ἡ κύρωση μιᾶς δίγλωσσης ἀνομοιομορφίας μὲ τὴν ἀθέμιτη συζυγία δυὸ ἀντίθετων τυπικῶν, ὅπου ἡ καθαρῆς φυλάγει τὸν ἀρχαϊσμό τῆς (κεκομμένος) ἐνῶ ἡ δημοτικὴ χώνεται σὲ καλούπι τῆς παλιᾶς γλώσσας τῶν «αἰθουσῶν» (πτωχαίνω, ὁμοίασα, συζήτησις).

Οἱ εἰδικοί πάλι γιὰ τὸν κλάδο τους, παιδαγωγοί, ἱστορικοὶ καί φιλόλογοι, ποῦ πῆραν στοὺς ὤμους τους ὅλο τὸ βάρος σάν οἱ εἰδικώτεροι, ὑποστήριξαν στοὺς περασμένους γλωσσικοὺς ἀγῶνες τίς πιὸ ἀντίθετες θεωρίες, ἀπὸ τὸν κ. Ἀμαντο, ποῦ δέν ἀφήνει εὐκαιρία νά μὴν τονίξῃ πόσο μᾶς ζημιώνει ἐθνικὰ ἢ καθαρῆς καί πῶς εἶναι ἀνάγκη νά γραφῆ ἢ δημοτικῆ, ὡς τὸν κ. Ἐξαρχόπουλο, τὸν ξεσπαθωμένο ὡς χτὲς ἐχθρὸ τῆς καὶ ἀρνητῆς, ἢ ὑποχρεώθηκα νά μπλεχτοῦν σὲ περιέργες ἀντιφάσεις, καθὼς ὁ κ. Καλιτσουνάκης, συντηρητικὸς στὴ γλώσσα ἀλλὰ καί ἐκδότης Γραμματικῆς τῆς δημοτικῆς (βλ. § § 3, 13). Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, μιὰ καί δέν κριθῆκε δυνατὸ ἢ σκόπιμο νά ζητηθῆ ἢ συνεργασία τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ γλωσσολόγου, ἀναπληρώνει τοὺς ἀπαραίτητους εἰδικούς, Ἀτλας τοῦ πιὸ δυσκολοκατόρθωτου ἀκαδημαϊκοῦ ἀθλοῦ, ὁ πανοσιολογ. κ. Ἀ. Παπαδόπουλος, διευθυντῆς τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας.

Ὀνομάστηκαν μέλη τῆς ἐπιτροπῆς μαζί μὲ τὸν κ. Δ. Καμπούρογλου καί τὸν κ. Παλαμά, ποῦ παραιτήθηκε, καί οἱ ἀκαδημαϊκοὶ κ. Ξενόπουλος καί κ. Νιρβάνας, γνωστοὶ λογοτέχνες, ἀπὸ κείνους ποῦ γιὰ δεκαετίες τώρα, ἀφοῦ φωτίστηκαν ἀπὸ τοὺς πρώτους καί φώ-

(58) Βλ. Ψυχάρη, Ρόδα καί μήλα τ. Β' 1903, σ. 252α., 260α.

(59) Π β. λ. χ. Αἰγινήτη, Ἀστέρες. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀρ. 27, 1918, σ. 10 «... καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἥλιος βαίνει ὀπισθεν τῶν ἰσχυρῶν βουνῶν τῆς Πελοποννήσου, διὰ νά λουσθῆ εἰς τὰ αἰώνια νάματα τοῦ αἰθέρος, ἐπὶ χρυσοῦ ἐξ ἀτμῶν φωτός καί κρυστάλλων ἀρματος... Ἀτενίστατε αὐτὸν ὑπὸ τὰς ποικιλοχρούς ἐκ νεφῶν καί φλογῶν ἀψίδας, μεγαλοπρεπῆ, ροδόχρουν, ἐν

μέσῳ θριάμβων αἰγλης καί δόξης ἰδεώδους, καί ἐὰν ἔχετε τὸ δῶρον τοῦ ἐμπνέεσθαι, τὸ πάθος τοῦ αἰσθάνεσθαι, τὴν ἀκτίνα τοῦ συγκινεῖσθαι, θὰ μείνετε ἐνεοὶ πρὸ τῆς ἀμιμήτου φυσικῆς εἰκόνας, τὴν ὁποῖαν ἀδυνατεῖ νά γράψῃ χρωστήρ, ἢ δέν τολμᾷ νά συλλάβῃ ἢ φαντασίᾳ, ἢ νά περιγράψῃ ὁ κάλαμος, καί θὰ ἐννοήσητε τότε, διατὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὠνόμασε τὸ δύνειν βασιλεύειν, διατὶ ἡ ἑλληνικὴ Τέχνη καί Ἐπιστήμη ἔμειναν ἀθάνατοι».

τισαν γιὰ τὴ γλωσσικὴ ἀλήθεια, δούλεψαν μὲ τὸ δημιουργικὸ τους ἔργο πιστὰ γιὰ νὰ διαμορφωθῆ καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ νέα φιλολογικὴ γλώσσα. Ὅταν μάλιστα ἡ γλώσσα αὐτὴ θεσπίστικε γιὰ γλώσσα σχολικὴ, συνεργάστηκαν γιὰ νὰ στερεωθῆ καὶ μὲ τὸ ἀνώτερο περιεχόμενό της μέσα στὴν παιδεία, εἴτε σὰν ἰδιῶτες συγγραφεῖς ἀναγνωστικῶν εἴτε σὰ μέλη τῶν κρατικῶν ἐπιτροπῶν, ποὺ μία τους σύνταξε λ.χ. τὸ Ἀλφαβητάριο τοῦ κράτους καὶ τὰ Ψηλὰ βουνά.

Ἀπὸ παράδοξη καὶ ἀνεξήγητη σύμπτωση βρέθηκαν τώρα μὲ τίς ἰδεολογικὲς τους ἀντιθέσεις, μέσα στὴν ἴδια Ἐπιτροπὴ, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, κατάμονοι σχεδόν, ἀντιπρόσωποι καὶ ἐργάτες τῆς γλωσσοεκπαιδευτικῆς ἐργασίας τῆς τελευταίας δεκαπενταετίας, ποὺ χάραξε στὴν παιδεία μας ἓνα σταθμὸ καὶ ἓνα δρόμο, προσωπικότητες ποὺ καὶ μὲ τὴν παρουσία τους μόνο ἀποτελοῦν ἀρνησὶ τοῦ ἀρχαϊστικοῦ ἰδανικοῦ. Καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο οἱ ἀδιάφοροι γλωσσικὰ ἢ ἐκεῖνοι ποὺ πολέμησαν καὶ περισσότερο ἀπὸ μιὰ φορὰ ζήτησαν νὰ σταματήσουν ὅ,τι οἱ πρῶτοι πίστευαν πὼς ὀδηγοῦσε σὲ μιὰ ἐκπαιδευτικὴ ἀναγέννηση⁽⁶⁰⁾.

Εἶναι δύσκολο νὰ φανταστῆ κανεὶς μὲ ποῖο γραμματικὸ πρόγραμμα προβαίνει στίς ἐργασίες τῆς ἐπιτροπῆ ἔτσι ἀπαρτισμένη, ποὺ συστήθηκε ὡστόσο μὲ τὴν εὐγενικὰ φιλοδοξία νὰ ρυθμίσῃ τὴ χρῆση τῆς μητρικῆς

(60) Τὴ ἀντίθεση, γιὰ νὰ περιορισθῶ μόνο σὲ ἓνα παράδειγμα, ἀνάμεσα στὸν κ. Νιρβάνα καὶ τὸν κ. Ἐξαρχόπουλο. Ὁ πρῶτος, παλαίμαχος τοῦ δημοτικισμοῦ, συχνότατα καὶ θεωρητικὸς συνήγορος τῆς περιφρονημένης μητρικῆς γλώσσας, ἀπὸ τοὺς συντάχτας τοῦ Ἀλφαβηταρίου μὲ τὸν ἥλιο, ποὺ ἀδιάκοπα ἐγκρινόμενο δεκαπέντε χρόνια τώρα ἔφερε πρῶτο στὰ ἑλληνόπαιδα, κοντὰ σὲ ὅσα τὸ μιμήθηκαν ἢ τὸ ἀκολούθησαν, τὸ μήνυμα μιᾶς σχολικῆς ζωῆς ἀγνωστῆς ὡς τότε στὰ χρονικὰ τῆς ἐλληνικῆς παιδαγωγικῆς ἱστορίας. Ὁ δεύτερος, μοναδικὸς του ἐπικριτῆς, ποὺ τὸ βρῆκε μόνο «ἀπὸ ἀπόψεως χάρτου, εἰκόνων καὶ ἐκτυπώσεως ἐξαιρετόν», ἀλλιῶς ὁμως ἀπὸ κάθε ἀποψη ἀκατάλληλο, ἀφοῦ μὲ τοὺς «ἀναυξήτους διαλεκτικούς τύπους χαιρέτισε [γρ. καλύτερα χαιρέτησε], γέμιζε, μάζεψε, κοίταξε, οἴτινες καὶ κατὰ τὴν χάριν καὶ κατὰ τὴν δύναμιν ὑπολείπονται, πολλάκις δὲ καὶ συγχέονται πρὸς τὸ β' πρόσωπον τῆς προστακτικῆς» καὶ μὲ τ' ἄλλα του ἐλαττώματα στὴ γλώσσα, σὲ περιεχόμενον καὶ στὴ μέθοδο «εἶναι τουναντίον ὀλοῦς ἀκατάλληλον ὅπως χρησιμεύσῃ πρὸς μόρφωσιν ἑλληνοπαίδων καὶ ὑπηρετεῖ εἰς τὸν αὐτὸν γλωσσικὸν καὶ ψυχικὸν ἐκχυδαϊσμόν». (Βλ. Ἐκθεσις δ. π. σ. 133, καὶ 137, Τριανταφυλλίδης, Πρὶν καοῦν σ. 216α.)

γλώσσας. Θὰ ἦταν δύσκολο νὰ ἔχη βγῆ ἀπὸ τὴν ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας. Τὸ λέω μὲ ὄλο τὸ σεβασμὸ ποὺ τῆς ἔχω, ἐπειδὴ ξέρω καλὰ ποιὲς δυσκολίες κρύβει τέτοιο πρόγραμμα. Οὔτε κὰν θὰ ἦταν ἄλλωστε αὐτό, καθὼς εἶδαμε, δουλειὰ ὀλοκληρῆς Ἀκαδημίας.

Ἡ Συνταχτικὴ πάλι Ἐπιτροπὴ, ὅπως ἀπαρτίστικε, δὲν μπορεῖ νὰ δώσῃ πρόγραμμα. Γιὰ νὰ ἐξακολουθῆ μάλιστα νὰ ἐργάζεται, θὰ ἔλεγε κανεὶς πὼς δὲν τὸ ἀντίκρισε ἀκόμη, ἀφήνοντάς το, ἴσως, γιὰ τὸ τέλος. Γιατὶ ἀλλιῶς, μόλις θὰ τὸ ἐπιχειροῦσε θὰ διασπάζονταν μοιραῖα στὰ μέλη της, ἀντίθετα μεταξύ τους... κάποτε καὶ μὲ τὸν ἑαυτὸ τους (βλ. παρακάτω). Τὸ μόνο θετικὸ στοιχεῖο ποὺ τὴ γέννησε καὶ τὴ συγκρατεῖ στὴ ζωὴ πρέπει νὰ εἶναι κάποιος μισοκρυμμένος ἀρχαϊσμός τῶν πρωτεργατῶν της καὶ ἐνεργητικώτερων μελῶν, ποὺ μὲ τὴ συγκαταβατικότητά τους πρὸς τοὺς φιλοξενούμενους τύπους τῆς δημοτικῆς ἔκαμε τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῆς πιὸ ἀνεχτικούς γιὰ τὸ ἀρχαϊστικὸ ἰδανικὸ τῆς Ἀκαδημίας, ματαιώνοντας ἔτσι κάθε σοβαρῶτερον ἀντίκρισμα.

Ὅπως καὶ νὰ εἶναι, ὅ,τι θὰ μποροῦσε νὰ συμπεράνη ἓνας ἀμύητος γιὰ τὸ πρόγραμμα αὐτό, κρίνοντας ἀπὸ τὸ νεόβγαλτο γραμματικὸ Διάγραμμα, εἶναι οἱ ἀκόλουθες ἀρχές:

Α) Βάση τῆς «νέας ἐλληνικῆς», τόσο γιὰ τὴν ὀρθογραφία ὅσο καὶ γιὰ ὄλα τ' ἄλλα, εἶναι ἡ καθαρεύουσα καὶ ἡ ἀρχαία γραμματικὴ παράδοση.

Β) Ἡ καθαρεύουσα φυλάγει τὸν πατροπαράδοτον ἀρχαϊκὸν τύπον: ὤκτειρα (γρ. ὤκτιρα τυπογρ. λάθος βέβαια), μετώκησα (Δ 2), κεκομμένος (Α), βέβχια καὶ ἀπόκρεως, ὀστοῦν κτλ.

Γ) Ἀναγράφονται ὡστόσο πλάι στοὺς ἀρχαϊκοὺς (στρατών) ἢ ἐξελληνισμένους τύπους κόκκαλον (γρ. κόκαλον), κοτόπουλον, μὲ τὴν προσημείωση «κοινῶς», οἱ ἀντίστοιχοι δημοτικοὶ (Α), ὅταν οἱ λόγιοι φαίνονται μὲ τὸ παραπάνω σχολαστικοὶ (ὀστοῦν, θρίξ) καὶ οἱ δημοτικοὶ δὲν ἀντιστρατεύονται μὲ τὸ παραπάνω στὴν παλιὰ γραπτὴ γλώσσα.

Δ) Ὅταν ἓνας δημοτικὸς τύπος μοιάζῃ μὲ τὸ παραπάνω ἀταίριαστος νὰ γραφῆ, γιὰ νὰ γίνῃ «τῆς καθ' ἡμέραν συνηθείας», καὶ ἄξιός νὰ πολιτογραφηθῆ ἀπὸ τὴν ἀκαδημαϊκὴν Γραμματικὴν, ἐξελληνίζεται μὲ κάποιον

τρόπο, ὥστε νὰ μπορῆ ν' ἀναγκραφῆ πλάι στὸν ἄλλο τῆς καθαρεύουσα: ὁμοίωσα.

Ε) Ὅσα ἀντιπροσωπεύουν τὸ τυπικὸ τῆς δημοτικῆς θὰ τυπωθοῦν, ὅπου τουλάχιστο δὲ γίνεται ἀλλιῶς, μὲ θυσία τῆς αὐτοτέλειάς τους, σὰν παραλλαγές τῶν ἀρχαίων τύπων, σὲ μιὰ ἐνιαίᾳ ἐξωτερικῇ Γραμματικῇ.

Μὲ τὸν ἀπλὸ αὐτὸ τρόπο λύνεται ὅπως καὶ νὰ εἶναι ὁ ἄλυτος γόρδιος δεσμὸς τῆς χιλιόχρονης γλωσσικῆς μας ἱστορίας· σταματοῦν σὰν περιττοὶ πιά οἱ ἀτελείωτοι γλωσσικοὶ ἀγῶνες γιὰ τὸ ἀνύπαρχτο γλωσσικὸ ζήτημα καὶ μιὰ καὶ κατορθώθηκε ν' ἀντιπροσωπεύεται στὴν Ἐπιτροπῇ καὶ ἡ νέα λογοτεχνία, μένουν ὅλοι εὐχαριστημένοι—ἀν ὅχι ὅλοι οἱ ὁμόγλωσσοι, τουλάχιστον οἱ ἀκαδημαϊκοί, ἢ τουλάχιστο τουλάχιστο τὰ μέλη τῆς Συνταχτικῆς Ἐπιτροπῆς, ποὺ θὰ βγάλουν τὴ «Γραμματικῇ» ποὺ μᾶς ἔλειπε καὶ ποὺ θὰ συμβιδάξῃ ὅλα, καὶ πρῶτα πρῶτα τίς δικές τους ἀντιθέσεις.

Νὰ ἦταν τουλάχιστον εὐχαριστημένοι αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι ἀπὸ τὴ σύλληψη τῆς ἀσύλληπτης Μειχτῆς Γραμματικῆς!

Ἐπὶ τὸν δὲ μὲν βᾶσιμοι λόγοι ποὺ μᾶς δυσκολεύουν νὰ τὸ πιστέψωμε καὶ αὐτό.

Καὶ ὁ πιδὸ σπουδαῖος εἶναι πῶς συμβιβασμὸς τέτοιου εἴδους εἶναι μάταιος. Σωτήριον πάντα νὰ ὑποχωρήσουν πείσματα προσωπικὰ σὲ ἀντικειμενικώτερη ἔρευνα. Ἀλλὰ ὅσο δὲ μελετιοῦνται καλύτερα τὰ πράγματα καὶ δὲ λογαριάζεται ἡ ἀμείλιχτη λογικὴ τῆς πραγματικότητος, ὁ συμβιβασμὸς μένει μόνο στὸ χαρτί καὶ στὸν ἀέρα.

Γιατί τί μπορεῖ ν' ἀπομείνῃ σκοπὸς τῆς Μειχτῆς Γραμματικῆς; Για τὴν καθαρεύουσα ὑπάρχουν τόσες καὶ τόσες Γραμματικῆς, ποὺ ἀλήθεια μιὰ ἀκόμα δὲ θὰ προσθήσῃ τίποτε, ἐκτὸς ἂν ἦταν γιὰ νὰ τὴν ἀπλοποιήσῃ καὶ νὰ κυρώσῃ τὴν ἀπλοποίησίν της. Ἐκείνη ποὺ χρειάζεται εἶναι ἡ Γραμματικὴ τῆς Δημοτικῆς, καὶ μὲ τὴν προϋπόθεσιν μιᾶς τέτοιας Γραμματικῆς ζήτησε τὸ Ἐπιτελεῖο τῆς Παιδείας ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν ὅχι νὰ τοῦ τὴ συντάξῃ ἢ ἴδια—ἢ νὰ στείλῃ στὴ θέσιν της μιὰ ἄλλη, Μειχτὴ—παρὰ νὰ βοηθήσῃ ν' ἀπλοποιηθῇ ἀκόμη περισσότερο ἢ σχολικὴ τῆς ὀρθογραφίας⁽⁶¹⁾. Σὲ μιὰ Μειχτὴ ὅμως γραμ-

ματικῇ—σύμβολο τοῦ ἰδεολογικοῦ γλωσσολογικοῦ ἀνακατώματος τῆς Ἀκαδημίας—ἡ ἀξία βρίσκεται προπάντων στὸ χαρακτηριστικὸ τῆς αὐτῆς, τὸ σύνθετο καὶ ἀνάμειχτο, ποὺ δὲν εἶναι οὔτε κἀν κανένα μείγμα σὲ διάμεση βάση ἀλλὰ ἴσια ἴσια, διπλὴ καθιέρωση, μὲ κάποιον φραγμὸ μόνον πρὸς τὸ μέρος τῆς δημοτικῆς.

Γραμματικῇ γραμμμένη μὲ τέτοιες προϋποθέσεις—ἄσχετα πάντοτε μὲ ὅσες ἄλλες ἀρετὲς μπορεῖ νὰ ἔχῃ εἴτε γιὰ ὅσες καινούριες παρατηρήσεις θὰ κάμῃ γιὰ τὴ νέα μᾶς γλώσσα—εἶναι γραμμμένη ν' ἀποτύχῃ, ἐκτὸς ἂν λογαριάσωμε γιὰ ἐπιτυχία τῆς τὴν προσπάθεια νὰ καθυποτάξῃ στὴν καθαρεύουσα τὴ διορθωμένη δημοτικὴ.

Τέτοια γραμματικὴ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ὁδηγὸς γιὰ τὸν ἀναγνώστη τῆς καὶ προορίζεται νὰ πολλαπλασιάσῃ τὸ σημερινὸ γλωσσικὸ χάος. Δὲν εἶναι θέβαια τὸ νόημά της πῶς θὰ μπορούμε ν' ἀνακατιώσωμε γράφοντας ὅλους τοὺς μνημονευόμενους στὸ ἴδιο τῆς διβλίου τύπους, τὴ γριὰ μὲ τὸ μετρίκησα καὶ τὸ κεκομμενος μὲ τὸ τειάφι ἢ τὸ κόκαλο μαζὶ μὲ τὸ κόκαλον καὶ μαζὶ μὲ τὸ ὄστον. Πιθανώτερο πῶς θὰ εἴμωστε ὑποχρεωμένοι νὰ μεταχειριζόμεσθε, στὸ ἴδιο τουλάχιστον κείμενο, μόνο ἓναν ἀπὸ τοὺς συγγενικοὺς τύπους, ποὺ θὰ ταιριάζῃ μὲ τὸ χαρακτήρα τοῦ κειμένου ἢ ποὺ θὰ κρέμεται ἀπὸ τὴ δικὴ μας ἀπόφασιν, λ. χ. μόνο κόκαλο κόκαλου τῆς δημοτικῆς, ἢ μόνο κόκαλον κοκάλου, γαλόπουλον γαλοπούλου τῆς ἀπλῆς καθαρεύουσας, ἢ μόνο ὄστον ὄστῳ τῆς σωστῆς καθαρεύουσας. Ἡ μόνη δυσκολία θὰ ἦταν ποὺ ὁ χρησιμοποιητὴς τῆς Γραμματικῆς αὐτῆς θὰ πρέπη νὰ συνταιριάζῃ σὲ συχνὲς περιπτώσεις ἀπὸ τοὺς ἀναγραφομένους κάθε φορὰ πολλαπλοὺς τύπους, ἐκείνους ποὺ συνανθῶν κατὰ τὴν Ἀκαδημίαν ἢ τὴν Ἐπιτροπὴν

θείας πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν (9 Δεκ. 1931), ποὺ τῆς θυμίζει τὸ πρῶτο. Καὶ τὸ δεύτερον αὐτὸ ἔγγραφο θέτει τὴν ἴδιαν πάντοτε βάση. «Πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν. Ἐπενθυμίζοντες τὸ ὑπ' ἀριθ. 30408 τῆς 25 Μαΐου ε. ε. ἔγγραφόν μας περὶ ἀπλοποιήσεως τῆς γραμματικῆς τῶν δημοτικῶν σχολείων διὰ τῆς πρακτικωτέρας διαρρυθμίσεως τοῦ ὀρθογραφικοῦ ἡμῶν συστήματος, ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσωμεν ὑμᾶς, ὅπως ἐκφέρητε ἐπ' αὐτοῦ τὴν ὑμετέραν γνώμην προκειμένου ἐντὸς ὀλίγου νὰ καταρτισθῇ ἡ προκήρυξις πρὸς συγγραφὴν τῆς Γραμματικῆς τῆς δημοτικῆς γλώσσας».

(61) Βλ. παραπ. § 2. θὰ ἔπρεπε νὰ προστεθῇ ἐδῶ καὶ τὸ ἀπὸ ἀβλαψία δὲ σημειώθηκε ἐκεῖ. Ἐπὶ καὶ δεύτερον ἔγγραφο τοῦ Ἐπιτελεῖου τῆς Παι-

ἢ τὸν εἰσηγητὴ τῆς στὴν ἴδια ἀκαδημαϊκὸν σχηματοποιημένο τύπο.

Ἀκόμη ὁμοῦ καὶ ἂν ὑποθέσωμε πῶς θὰ δοθοῦν γι' αὐτὸ ὁδηγίαι ἰδιαιτέρες καὶ ὁ καθένας θὰ μπορῇ ν' ἀκολουθῇ τὸν ἐνοποιημένο τύπο πού θὰ τοῦ ἀρέσῃ, πάλι θὰ χειροτερέψῃ ἢ σημερινή πολυγλωσσία μετὰ τῆ βοήθειαν τῆς Ἀκαδημίας. Γιατὶ κατὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ κατὰ τοὺς συγγραφεῖς θὰ πολλαπλασιάζωνται οἱ δυνατοὶ τύποι τῆς γραπτῆς γλώσσας. Βλέπομε δέδοκα νὰ γίνεται αὐτὸ καὶ σήμερον χωρὶς Ἀκαδημία, αὐτὸ ὁμοῦ τὸ κάνουν οἱ ἀνήξεροι καὶ οἱ ἀδιάφοροι, οἱ ἀτομιστὲς ἢ οἱ ἀτολμοὶ, σὲ μιὰ μεταβατικὴ κατάστασιν, ἐνῶ τώρα πρωτοστατεῖ στὴν ἐπισημοποίησίν του ἡ ἴδια ἢ Ἀκαδημία μετὰ τῆς διγλωσσίας τῆς⁽⁶²⁾.

Ἔτσι ὁμοῦ ἡ Γραμματικὴ αὐτὴ, πού δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ὁδηγὸς στὸ κοινόν, ἀφοῦ ἐλείψῃ ἐξαρχῆς ἢ κατευθυντήρια γραμμὴ, ἢ γνώση καὶ ἢ πίστη ἀπὸ τῆς σύνταξί τῆς καταντᾷ μετὰ τῆς τῆς τῆς τάξιν στὴ διέταξιν καὶ στὶς λεπτομέρειαι, κέραμος καὶ πλίνθοι... ἀτάκτως ἐρριμμένα. Ἰὸ μόνον καλὸ φαίνεται πῶς θὰ εἶναι, ὅτι μετὰ τὴν καθιέρωσιν τῶν δημοτικῶν ἢ τῶν συμβιβαστικῶν τύπων ἀπὸ μιὰ Γραμματικὴ ἀκαδημαϊκὴ, θὰ εἶναι ἀπὸ ἐδῶ κι ἐμπρὸς δυνατό νὰ γράφουν ὅλοι ἐλεύθερα τῆς γλώσσας πού προτιμοῦν, ἀκόμη καὶ σ' ἐπιστημονικὰς μελέταις, πρᾶμα ὅχι ἀκίνδυνον δυστυχῶς ἀκόμη πάντοτε.

Οἱ ἀπορίαι ὁμοῦ εἶναι μάταιαι. Ὅχι μὲ-

(62) Ὅμοιαι καὶ περισσότεραι ἀπορίαι εἶχε γεννηθεῖ τὸ γραμματικὸ ἰδανικὸ τῆς περιφημῆς Ἐπιτροπείας βλ. Τριανταφυλλίδης, Πρὶν καοῦν σ. 298—298). Στὴν πράξιν τὸ βρισκομε ἐφαρμοσμένο στὸ ἀπλοποιημένο γλωσσικὸ χάος τῶν ἀναγνωστικῶν τοῦ 1914, πού ἐξέμνησε τῆς γλώσσας τοὺς ὁ Χατζιδάκις. Ἐκεῖ βρίσκονται καὶ οἱ τύποι τὸ βασιλόπουλον τοῦ βασιλοπούλου.

νο γιὰτὶ δὲ γεννήθηκον στὴν Ἐπιτροπή, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ δὲν ἔχει αὐτὴ καμιά δύναμιν νὰ τις λύσῃ, ἀκόμη καὶ μετὰ τῆς Γραμματικῆς τῆς, ἀφοῦ αὐτὴ, μετὰ τὸ νὰ ἔχη καταπατήσῃ τὴ βία τῆς μονογλωσσίας καὶ νὰ καθιερῶνῃ μιὰ πολυγλωσσὴ διγλωσσία, ἀνοίγει τις πόρτας σὲ κάθε δυνατὴ λύσιν καὶ κάθε εἶδος ἀνακρίτων — ἐκτὸς ἂν ξαναγυρίσωμε στὴν παλιὰ θεωρίαν. πῶς μόνον ἢ καθαρεύουσα εἶναι ἢ σωστὴ καὶ δυνατὴ γλώσσα καὶ ὅτι ἢ ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ αὐτῆς, στὰ ὅρια πάντα τῆς «καθ' ἡμέραν συνηθείας», ἐπιτρέπεται σὲ ὁρισμέναις μόνον περιστάσει, καθὼς στὴν πρώτη τάξιν τοῦ δημοτικοῦ, στὴν ποίησιν κτλ.

Ἄν ἦταν δυνατὴ κάποια λύσιν στὴν ἄλυτη βία τῆς Ἀκαδημίας θὰ εἶχε βρεθῆ μέσα σὲ τόσας δεκαετίαι ἤδη ἀπὸ ἄλλους, καὶ πρῶτα πρῶτα ἀπὸ τὸν κ. Χατζιδάκι, πού γιὰ νὰ σώσῃ μετὰ κάθε τρόπο καὶ θυσιά τὴν καθαρεύουσαν, πρότεινε κάθε λίγα χρόνια μετὰ τὴν εὐκαιρίαν τῶν συχνῶν τοῦ πελεμικῶν, τόσας καὶ τόσας λύσεις καὶ γραμματικὰ συστήματα. Ἀκριβῶς ὁμοῦ ἡ κάθε του νέα πρότασιν ἀπόδειχνε κάθε φορὰ πῶς ὁ ἴδιος ἀναγνώριζε τὴν προτελευταία του γιὰ ἀπραγματοποίητη, καὶ ξεκαθαρίστηκε ἀπὸ καιρὸ πῶς ἢ ἀντίθεσιν δημοτικῆς καὶ καθαρεύουσας μπορεῖ νὰ μετριασθῇ μετὰ μιὰ ἀπλοποιημένη καθαρεύουσα (νεοκαθαρεύουσα, Χατζιδάκις) ἢ μιὰ ὅχι καθαρὴ δημοτικὴ (νεοδημοτικὴ), ὅτι ὁμοῦ λύσιν σὲ μεικτὴ βία δὲν ὑπάρχει καὶ ἂν ἢ βία τῆς καθαρεύουσας μετὰ τὸ (περιορισμένο) ἀρχαῖον τῆς τυπικὸ δὲ μᾶς κἀνῃ πιά, ἢ μόνον λύσιν πού μᾶς ἀπομένει εἶναι ἢ λύσιν τῆς δημοτικῆς μετὰ τὸ νέο τυπικόν⁽⁶³⁾.

(63) Βλ. Τριανταφυλλίδης, Αἱ τελευταῖαι λέξεις τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, στὸ Νέον Ἄστυ 1906, ἀρ. 1806. Τὸ ὅ ἴδ., Δημοτικισμὸς σ. 39α.

(Ἐκκολουθεῖ)

ΜΑΝΟΛΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ

